

DİLDE DEĞİŞİM, DÜŞÜNCEDE DEĞİŞİM...

24 Mayıs 2013 Cuma günü, Ankara'da, Çay Yolu'nda, dostların çağrısıyla katıldığımız bir etkinlikteyiz.

Parkın ortasına kurulmuş sahnenin iki yanındaki büyük kolonlardan sesler yankılanıyor. Sunucu sık sık tekrarlıyor duyuruyu; sesi çevredeki yapılarda da yankılanıyor:

"Çağdaş Ankara'nın aydınlık yüzü, 9. Çay Yolu Gençlik Festivali'ne hoş geldiniz!"

"Az sonra Line Dans Grubu'nu izleyeceksiniz; daha sonra Eurofit sahne alacak!"

Çağdaşlık ve aydınlık yüzlü olmak bunları gerektiriyor demek; "Grup Line" ve "Eurofit"... Sonra başkaları... Kulakları sağır edecek ölçüde yüksek sesli, bol "cıstaka cıstak" tempolu yabancı müzik eşliğinde, dans grupları arka arkaya sahneye çıkıyor. Diğer okulların öğrenci grupları aileleriyle birlikte sırasını bekliyor. Öğretmenlerde, annelerde bir tatlı telaş... Fotoğraf makineleri, video kameralar işbaşında.

Çocuklar müziğe ayak uyduracağım derken arada bir şaşırıyor doğal olarak. Ters ayak atanlar, kollarını sallamakta gecikenler... Telaşla kendisini toparlamaya çalışanlar...

Olsun; hiç önemli değil... Her etkinlik bitiminde, çok güçlü bir alkış istiyor sunucu.

Sonra yine aynı nakarat: "Çağdaş Ankara'nın aydınlık yüzü, 9. Çay Yolu Gençlik Festivali'ne hoş geldiniz!"

Kim akıl ediyor acaba bir gençlik festivalinde böylesi etkinlikleri? Bu öğretmenler hangi okullarda, hangi üniversitelerde yetişip gelmişler?

Aileler mi istiyor "Line"lı, "Euro"lu etkinlikleri, öğretmenler mi, onu tartışıyoruz. Öğretmenler, ailelerin hoşuna gitsin diye, kendilerince onları onurlandırıp çağdaşlık düzeyine çıkarmış olmak için böyle bir seçim yapmış olabilir. Bu olasılık daha güçlü...

Alanın bir kenarında da türban takınmış, etkinlikleri farklı bakış açılarıyla izleyen sessiz bir grup daha var. Bu kesimin giyim ve davranışlarından, yörede oturan kapıcı aileleri olduğu anlaşılabilir.

Gösteri yapan öğrenci velileri içindeyse, türbanlılar yok denecek kadar az. Siyah eldiven ve siyah gözlükleriyle, az önce kenarda duran lüks jiplerin birinden inmiş olmalı. Görüntüleri diğer velilerden epeyce farklı olsa da, onlara da yakışır elbette bu "çağdaşlık!" Batılı şirketlerin, Avrupalı işadamlarının, uluslararası finans şirketlerinin ortağıdır eşleri!

Danıştay'mış, Anayasa Mahkemesi'ymiş, girince iktidar hukukunun dümen suyuna, açılmıştı birlikte taşı toprağı, suyu satmanın yolları... Maden arama ruhsatı alma, derelere HES kelepçesi vurma işleri giriyor.

“Line”lı. “Euro”lu çağdaşlığın karşı tarafında da bizim kültüre ait olmayan başka bir biçimde örtünmüş, büyük olasılıkla çağdaş görünümlülere yönelmiş biraz da öfke içeren din tabanlı bir karşıtlığın içinde yaşayan diğer kesim yer alıyor.

Toplum böyle bir ikilem karşısında... Ya “çağdaş” olacaksın, ya “dindar” görünümlü... Dindar görünümün gereği de türban, sakal, takke... Paris ya da Londra ile Mekke karşı karşıya sanki...

İktidar, dinsel kökenli Arapça sözcüklerin ve kapalı yaşam biçiminin egemen olduğu bir kültürü kendi geleceği için daha uygun bulmuş olduğundan, süreç içinde “çağdaş” görünümün gerileyeceği, diğer seçeneğin baskın çıkacağı çok açık. Daha şimdiden büyük merkezler dışında, tüm Anadolu’da, il merkezlerini de kapsamak üzere, kadının başını türbanla kapatıp toplumun gerisinde durduğu, yemeklerde, düğün bayramda bile içki içmenin günah ve ayıp sayıldığı bir yaşam biçimi yönetimi ele almış durumda. Her cümlenin ya başında, ya sonunda Allah sözcüğü mutlaka geçmeye başlamış; yirmi otuz yıl öncesine kadar kimsenin varlığından bile haberdar olmadığı kandiller, “Kutlu Doğum”lar kutlanır olmuş. Cuma günü, “Hayırlı Cuma”ya, “günaydın”, “hayırlı sabah”a dönüşmüş...

“Dille düşünce bir tabaka kâğıdın iki yüzü gibidir” demişti dilbilimci Sausser. Onun dilde diyalektik artsüremi ve canlı iletişimi görmezden gelen eşsüremlî, yapısalcı dil anlayışı birçok yanlış içeriyor olsa da, dile bu bakış açısı son derece yerindedir.

Kendi diline, içine doğduğu kültüre yabancı, öykünme gerektiren söz ve davranışlarla yetişen bireyler ne kadar “kendi varlık” bilincine, birey olabilme özelliğine sahip olacak acaba?

Batı dillerinden ya da Arapça’dan aşırma sözcüklerle, tamlamalarla konuşan birey, süreç içinde bu konuşma tarzının tepesindeki buyurgan odağın istediği biçimde davranmaya başlayacaktır...

Dil değiştikçe düşünce, düşünce değiştikçe dil değişecektir... Yumurtayla tavuk örneğinde olduğu gibi, ilişki son derecede canlı ve doğrudan bağlantılıdır.

12 Eylül 1980 sonrası hızlanan kültürel bir kopuşma ile kendi coğrafyamızın çok uzaklarına savrulmuşuk... ABD emperyalizminin CIA benzeri örgütü NED (National Endowment for Democracy) ile ortak çalışan Türk-İslam sentezci Aydınlar Ocağı, İlim Yayma Cemiyeti gibi örgüt üyelerinin ve Türkiye Gazetesi çevresinin yönettiği DPT’nin önerileri doğrultusunda kurulmuş olan Atatürk Dil Tarih ve Kültür Kurumu’nun çalışmaları beklenen sonucu vermiş, sendika üyesi işçilerin, iktidar karşıtı politikalar yürüten muhalif dernek üyelerinin sayıları hızla azalırken, tarikatların etkinliği geniş kitlelere yayılmıştı. Dinsel temelli bu örgütlerin bedava dağıtılan gazeteler, yoksul öğrenciler için açılan yurtlar, tutulan evlerle yaygınlaşan çalışmalarına, ayaklarını Batı kültürüne basmış sözde liberal aydınlardan da umulmadık bir destek gelmişti.

12 Eylül 1980 sonrası başlayan ve 21. Yüzyıl başında ABD’nin Ortadoğu’ya doğrudan askeri girişimleriyle koşutluk taşıyan, “Erken Cumhuriyet Dönemi Kültür ve Eğitim Politikaları”na yönelik “otopsi” çabalarına “Orada Bir Köy Var Uzakta” adlı kitabıyla katılan ABD doktoralı Asım Karaömerlioğlu, cemaat ve tarikat örgütlenmelerini “arabulucu (mediating) kurumlar” olarak tanımlıyor, Tanpınar’ın Erzurum denemesine gönderme yapan Orhan Koçak tarafından da aynı örgütler devletle

halk arasında “mutavassıt vazifesini görecek cihazlar” olarak adlandırılıyordu. Tarikat ve cemaatlere ait ev ve yurtlar, “Alperen” ve “ülkü” ocakları ile “Tekbiir!” bağırılmalı gösteriler tüm ülkeye yayılıyor, günlük yaşamda dinsel sembol ve din kullanımı çoğaldıkça da, durum, H. B. Kahraman gibi aydınlar tarafından “coğrafyayla bütünleşme” gibi saptamalarla yorumlanıyordu.

Orhan Pamuk’un Kar romanında başlattığı, politik işlevin estetik işlevden çok önde durduğu, Cumhuriyet değerlerine ve sol düşünceye yönelik edebi atışlar, çok geçmeden televizyonlarda ekran kuşu olacak birçok medyatik yazarın da seçimi durumuna geliyordu. “Siyasal İslam” ana eksenli yeni iktidarın kendi “baharı” olarak tanımladığı 2002 yılının başında, sonradan Nobel ödülüne de değer bulunacak Orhan Pamuk’a ait Kar romanın yayınlanmış olduğu da hep anımsanmalıdır.

Orhan Pamuk’un Kar romanında iki hedefi vardır. Hedeflerden ilki, bir zamanlar Mustafa Kemal rolünü oynamak için de aday olmuş, Kars’taki tiyatro oyununda sahneye kalpakla çıkararak askerlerin imam hatipli öğrencilere ateş etmesi için emir veren solcu oyuncular Sunay Zaim ile karısı Funda Eser’dir. Oyunda, Funda Eser çarşafını çıkararak özgürlüğü seçecek bir kadını oynamaktadır. Oyundan önce “Brechtçi ve Bakhtinci” tiyatro anlayışının sergilendiği edepsiz vurgulu “viynet”ler sahnelenir... Bu küçük oyunlar sırasında kadın kılığına girmiş Sunay, Kelidor Şampuanı’nın uzun şişesini arka deliğine sokar gibi yapmıştır (s. 140). Karısı Funda Eser, gerekli gereksiz erotik hareketler, iç gıcıklayıcı göbek dansları yapıp izleyici tahrik etme çabasında gibidir. Bir sucuk reklamını taklit ederken eline aldığı kangalı “*at mı eşek mi?*” diyerek göstermiş, edepsiz bir neşeyle, daha ileri götürmeden sahneden kaçmıştır (ilerisi düşünüldüğünde, at ya da eşek penisini cinsel organına sokar gibi yapması çağrıştırılmakta...) Daha sonraki asıl oyun sırasında çarşafı konusunda kendisini sorgulayan ve çarşafını açmaya karar veren bir kadını oynayacaktır.

Funda Eser çarşafını çıkarınca, çıplak ve tombul kolları, güzel gerdanı, içkiden dumanlı olduğu anlaşılan bilinciyle bir yandan izleyenlere oyun öncesinden başlayan erotik iletileri sürdürmekte, bir yandan da kimilerince ancak orospu olanlar çarşafını çıkarır anlamına gelen bir davranışta bulunmaktadır. Funda Eser’in roman boyunca anılması, hep böyle edepsizlikler, tahrik edici davranışlar içinde olacaktır. Çarşafını çıkaran Funda Eser’e, oyun gereği, sakallı yobazlar boğma ipi ve bıçaklarla saldırmışlardır. “*Funda Eser onların eline düşünce kurtulmak için iç gıcıklayıcı, yarı cinsel hareketlerle kıvrandı*”... (Kar, s. 153). Sahneye çıkan Sunay Zaim’in kısa konuşmasından sonra yanındaki askerler ellerindeki tüfekleri kalabalığa doğrultup ateş etmeye başlarlar. Ancak dördüncü yayılım ateşten sonra, yapılan atışların oyun gereği olmadığı, imam hatipli öğrencilerin vurulup öldükleri ayırt edilmeye başlanır. Silahını ateşleyen askerler arasında bulunan Siirtli Kürt, kimseyi öldürmek istemediğinden tüfeğinin namlusunu yukarı doğrultmuş ve attığı mermi çeyrek yüzyıl önce köpeğiyle birlikte film izleyen Sovyet başkonsolosunun bulunduğu locaya gelmiştir.

Orhan Pamuk’un romandaki ikinci hedefi de Kars’ta hiç olmamış bir başkonsolos kimliği ve köpeğiyle locada otururken temsil ettirdiği Sovyet geçmişidir...

12 Eylül sürecinin yol açtığı bir diğer kültürel değişim de, edebiyat alanında halk yaşam ve imgelem alanıyla koşutluklar kurmayı başarmış kimi yapıtların “köy romanı” yaftası ile edebiyat alanı dışına atılmış olmalarıdır. Bu tür yapıtlar, Anadolu halk kültürü içinde yer alan seküler yaşam biçimini öne çıkaran, dinsel tekil bildirimlere ve iktidar yönlendirmelere karşı halkın gülerken karşı duruşunu içeren,

Batı Rönesansı'nda yenileşme ve değişim için temel oluşturmuş "grotesk halk kültürü"nü üst kültürel yapıya ve edebiyat ortamına taşıyan yapıtlardı. Bizdeki seçkin bir kesimin halk kültürüne gösterdikleri değersizleştirici, kuru ve yavan tavır, Batı'da Rönesans edebiyatının kurucusu sayılan Rabelais romanına, klazizmin ve Aydınlanma düşüncesinin gösterdiği duruşun bir yinelemesi gibidir.

12 Eylül 1980 tarihinden bugüne uzanan süreç içinde, kültürel alanda çok önemli değişimler yaşanmış, dil ve kültür alanında, televizyon ve diğer basın araçları kullanılarak, yukarıdan yağdırılan tekil dinsel göstergeler ve algılama sistemleri, düşünsel bir egemenlik kurmuştur. Büyük kentlerin çevrelerini dolduran yoksul yığınlar içinde cemaat ve tarikat örgütlenmesine girmemiş kimse kalmamış gibidir... Yaşamı sorgulamadan yaşayan, 'dini söylemlilerle lidere bağlılık' yarışına girmiş genç kuşaklar yetiştirilmektedir...

Batı'da "kurtarılması ve yol gösterilmesi gereken barbar Doğu", Doğu'da, dinsel esaslara göre "ahlaksız-kâfir ölçütler içinde yaşayan Batı" imgeleri, halkları oy davarına çevirmek için hem Batı'daki hem de Doğu'daki iktidarların kolayca kullanacakları düşünce sistemleri olarak kültürel alandaki yerlerini almışlardır. Türkler ve Müslümanlar'a yönelik kundaklamaların, çoluk çocuk demeden ateşe vermelerin sıkça yaşanmaya başladığı Hıristiyan Avrupa ülkelerinde Papa 16. Benedik'in, Papa olmadan önce Kardinal Ratzinger adıyla yaptığı konuşmaları içeren, Türk ve İslam karşıtı tezlerin yer aldığı kitaplar, Harry Potter'ın da önüne geçip satış rekorları kırarken, cenaze töreni için Almanya'ya gitmiş Başbakanımız, yurttaşlarımıza seslenirken "sakın asimile olmayın; asimilasyon insanlık suçudur" demekteydi.

Güncel ortamda, canlı tanığı olduğumuz yaşanmış gerçeklikler bile başka bir algılama ve yargılama parçalanmışlığı içinde yeni baştan kurularak tüm topluma ezberlettirilmeye çalışılıyor, kurgulanmış yeni "gerçeklik", karşıtlığı olmayan bir kopya (Baudrillard'ın Simulacra'sı) olarak kanıksatılıyor; kendi gerçekliğimiz yerine konuyordu.

Taksim Gezi Parkı'nda, insan, yeniden insan oldu!

28 Mayıs günü, iktidarın Taksim Gezi Parkı'ndaki ağaçları keserek buraya bir AVM yapma girişimine karşı başlayan eylemlerle, neredeyse yirmi üç yıldır baskılanmaya, uyutulmaya çalışılmış Türkiye insanı bir uyanış, silkinme, değişim ve değiştirme etkinliğine sıçrayıverdi.

Dostoyevski'yi anımsadık. Kendi gerici siyasal duruşuna ve dindar eğilimlerine karşın, büyük edebiyat dehasının bir dışavurumu gibi görebileceğimiz, insanın üzerinde oynanan kültürel oyunlarla asla "bir piyano tuşu"na dönüştürülemeyeceğini söyleyen Dostoyevski'nin söylemi Türkiye'de yaşama geçmiş oluyordu. Onca yılın baskısı, eğitimden edebiyata kültürel alandaki "biçimlendirme", tektipleştirme" çabalarına hiç aldırımsızın, gencecik insanlar, bedenlerini doğa yıkımına, şiddete karşı siper etmeye başlamıştı.

Gezi Parkı'ndaki ağaçları korumak için oraya çadır kurmuş küçük bir gruba polisin sabaha karşı yaptığı gaz bombalı saldırı insanları korkutup kaçıracağına heyecanlandırmış, eylemlere katılmaya yöneltmişti sanki. Sonraki günlerde de tablo değişmeyecekti. 15 Haziran gecesi (ertesi gün Başbakan'ın İstanbul mitingi vardı) Taksim'i boşaltmak için polisin otel içlerine kadar bombalayarak yaptığı saldırıya tepki

olarak, aynı gece, İstanbul'un tüm ana yolları protestocu kalabalıklar tarafından işgal edilmiş gibiydi. Kadıköy'den Taksim'e gitmek üzere yola çıkan on binlerce insanın önü polis tarafından kesilmiş; buna karşın Boğaz Köprüsü'ne oluşmayı başaran büyük bir kalabalık Mecidiyeköy'deki polis duvarına kadar varmıştı.

Haftalarca, Türkiye'nin dört bir yanında yüz binlerce insan sabahlara kadar uyumadan sokaklara döküldü. Genç kızlar basınçlı sulara siper etti göğsünü... Gezi Parkı ve çevresindeki çadırlarda başlayan itirazcı, özgün, özgür bir yaşam biçimi ülke çapında yaygınlaşmaya başladı. Bu yaşam biçiminin ana ögesi dayanışma, paylaşma ve gülmece kültürüydü.

Alanlara çıkan gençler, iktidar temsilcilerinin "çapulcu", "ayyaş" gibi aşağılama içeren saldırıları karşısında, grotesk halk kültürü geleneğinde olduğu gibi, bu nitelermeleri benimseyerek, kendilerine ait kılarak, tüm hiyerarşilere, farklılıklara, insana tepeden bakan derebeyce duruşlara meydan okudular.

Polisin "orantısız güç kullanımı"na, "orantısız zekâ ürünü buluşlar" ve gülmeceyle yanıt verdiler.

Sosyal paylaşım sitelerinde, adlarının başına, "ayyaş", "çapulcu" gibi lakaplar ekleyen ve aralarındaki farklılıkları bu tek vuruşla silmeyi başaran genç kuşak, Anadolu kültürünün seyirlik köylü oyunlarından, mevsimlik bereket törenlerinden gelen geleneklerini kent yaşamına taşıyor, her eylem yeri başka bir yaratıcılık belirtisi olan buluşlarla donatılıyordu. Çadırların kapısına asılı levhalarda neler yoktu ki... "Okuyan Ayyaşlar Derneği", "Çapulcu Palas", "Bit Bulunur", "Gaz İstiyorum; Kafa Yapıyor"...

Taksim Direnişi'nin son adımı "Duran Adam" oldu. Bu kez, saatlerce kıpırdamaksızın durarak varlığını ve itirazını göstermeye başlamıştı gençlerimiz.

Taksim Gezi Parkı'ndaki etkinliklere katılanlar arasında yapılan araştırmalar çok ilginç sonuçlar veriyordu. Yaş ortalaması 28 olan eylemcilerin %50'den fazlası üniversite çıkışlı, doktora, yüksek lisans yapmış kişilerdi (Türkiye ortalamasının beş katı). %45'inin katıldığı ilk eylemdi... Ankete katılanların yarıya yakını televizyonda izledikleri polis saldırganlığı nedeniyle kendisini eylemcilerin yanında olmak zorunda duyumsamıştı. Yine yarısı kendisini hiçbir siyasal partiye ya da görüye yakın bulmuyordu, %70'i hiçbir derneğe üye değildi. (KONDA Genel Müdürü Bekir Ağırdır açıklaması, 12. 06. 2013, Saat 21.00 NTV canlı yayın.)

İnanılmaz şeyler oluyordu Türkiye'de... Kültürü alt üst edilmiş, ayakları kendi coğrafyasından koparılmış bir halkın aydın gençliği, özgürlük istenciyle direnişe geçmişti. İktidar partisinin her türlü belediye olanağını kullanarak, halk otobüslerine, minibüslere büyük paralar vererek, mitinglere katılanlara yemek ve bayrak dağıtarak topladığı kalabalıklarla, "Her Yer Taksim/ Her Yer Direniş" diyen insanların duruşları çok farklıydı...Hele de, 19 Haziran 2013 günü Taksim'de, üzerinde "Duran Adama Karşı Duran Adam" yazısı baskılı tişörtlerle alana çıkan ve kendi kendilerini alkışlayan küçük bir grubun görüntüsü her şeyi açıkça ortaya koyuyordu. Duruşları, görünüşleriyle, bilimden, aydınlıktan, sevgiden, sevecenlikten çok uzak olduklarını gösterdiler; yarım saat kadar kalıp gittiler.

Şimdi sorun, gaz bombasına, basınçlı ve kimyasallı sulara göğsünü siper ederek özgürlük istencini, korkusuzluğunu dünyaya duyuran genç insanlarımızla tüm toplumu buluşturacak bir dil ve düşünce

yolu bulabilmekte... Toplumsal heyecanların saman alevi gibi yanıp sönmemesinin önündeki tek seçenek bu...

Bundan tam 43 yıl önce, yine bir Haziran kalkışması yaşamıştık. 15-16 Haziran 1970 tarihinde, tüm Türkiye, ancak Haliç köprüsü açılarak yürüyen işçi kollarının birleşmesinin engellenebildiği büyük işçi eylemi ile altüst olmuştu. O işçi sınıfı hareketi kendisine uygun bir dil ve örgütlenme biçimine sığayamadığı için de, bir yıl sonra gelecek 12 Mart 1971 faşist darbesini 12 Eylül 1980 faşizmini sessiz ve tepkisiz karşılayan bir işçi sınıfı çıkmıştı karşımıza.

“2013 Haziran Devrimi”, ayağını Anadolu coğrafyasına, kendi içinden doğup büyüdüğü halk kültürüne basmayı başardığında ise çok şey değişecektir.

Bir başka söylemle, bugünün kent toplumunun aydınları, Anadolu coğrafyasının imececi, paylaşımcı geleneksel kültürünü kucaklayabildiği ölçüde, iktidar sahiplerinin oy gücü olarak gördüğü geniş halk yığınları da seçimini değiştirecek, aydınlık bir geleceğe olan umutlar daha da çoğalacaktır...

Sosyal Medya’da paylaşılıyor... Kendilerini “Genç Çapulcular” olarak adlandırılan “Öğrenci Kolektifleri” yoksul mahallelere yaz okulu kurmaya gidiyormuş. Okul içerikleri oldukça kapsamlı; felsefeden satranca, el beceri derslerine kadar birçok etkinliği öngörüyorlar.

Dilde ve düşüncede güçlü bir davranışın zamanı geldi sanırım; ne güzel...

alperakcam@gmail.com